

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาโรคไข้เลือดออก เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม บริบทของหมู่บ้าน และการมีส่วนร่วมของหมู่บ้าน ในมุมมองหลายมิติ (Multidimension) เนื่องจากปรากฏการณ์ทางสังคมมีความสลับซับซ้อน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ มากมาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของหมู่บ้าน การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพยายามรวบรวมข้อมูล ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกหมู่บ้านที่จะศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Study) โดยจะทำการศึกษาที่บ้านแพะหนองแดง หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งผาย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

1. ประชากร คือ ประชาชนทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบ้านแพะหนองแดง ตำบลทุ่งผาย

2. กลุ่มตัวอย่าง เลือกแบบเจาะจง ได้แก่

2.1 กลุ่มผู้นำ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้บริหารประปาหมู่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ครูอนามัยโรงเรียน รวมจำนวน 13 คน

2.2 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสุข ได้แก่ ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมจำนวน 10 คน

2.3 กลุ่มประชาชน เช่น ผู้ปกครองเด็กที่ป่วย ผู้ปกครองเด็กที่ไม่ป่วยรวมจำนวน 10 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่

3.1 ตัวผู้วิจัย ในการวิจัยเชิงคุณภาพตัวผู้วิจัยถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญเนื่องจากต้องศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน ของประเด็นที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ราชการมาเป็นเวลา 22 ปี มีประวัติการรับราชการทำหน้าที่เกี่ยวกับงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ในระดับจังหวัด เป็นเวลา 12 ปี ทำหน้าที่เป็นพนักงานระดับวิชาและรับผิดชอบงานควบคุมโรคของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ

เมืองลำปาง เป็นเวลา 9 ปี และปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุข ที่สถานีอนามัยท่า
โทก ตำบลทุ่งผา� อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นเวลา 1 ปี 1 เดือน

3.2 ประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ สันทนาการ และสังคมซึ่งผู้วิจัยได้
พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่

- (1) ระบบนิเวศวิทยาของหมู่บ้าน เช่น สภาพการตั้งบ้านเรือน ความหนาแน่นในการ
อยู่อาศัยเป็นอย่างไร เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายโรคหรือไม่
- (2) วิถีชีวิตผู้คน เช่น โครงสร้างของสังคม ส่งผลกระทบต่อกลวิธีการป้องกันและ
ควบคุมโรคไข้เลือดออกหรือไม่
- (3) เศรษฐกิจของหมู่บ้าน เช่น ลักษณะการประกอบอาชีพ รายได้ที่ได้มีความ
เกี่ยวข้องกับกลวิธีการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกหรือไม่
- (4) ประสบการณ์การป้องกัน รักษาโรคไข้เลือดออก มีความเกี่ยวข้องกับกลวิธีการ
ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกหรือไม่
- (5) มาตรการของหน่วยงานสาธารณสุข มีความเกี่ยวข้องกับกลวิธีการป้องกันและ
ควบคุมโรคไข้เลือดออกหรือไม่

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ก่อนมีการใช้เครื่องมือผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอ
ความร่วมมือในการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลทุกครั้ง

ผู้วิจัยได้เลือกและกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยโดยใช้วิธี

4.1 การสังเกต (Observation) แบ่งเป็น

(1) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ การสังเกต
โดยตรง เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยจะเฝ้าสังเกตอยู่วงนอก กระทำตนเป็นบุคคลภายนอก โดยไม่เข้าไป
ร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ แต่ไม่ได้หมายถึงการเข้าไปอยู่ในสถานที่นั้นด้วย มักใช้กรณีที่ไม่ต้องการ
ให้ผู้ถูกสังเกตรู้สึกถูกรบกวนจากผู้สังเกต ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมใน
ระยะแรกของการวิจัย เช่น การสำรวจสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน การสังเกตทางกายภาพของหมู่บ้าน
วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น กิจกรรมการ
พัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน การรณรงค์ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย การใส่ทรายที่มีฟอส
สังเกตขณะสัมภาษณ์ หรือขณะที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม หรือภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม

4.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตที่ผู้วิจัยจะเฝ้าสังเกตขณะไปร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน ได้แก่ ร่วมประชุม ร่วมในกิจกรรมรณรงค์การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงทางกายภาพ การรณรงค์ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุง การพ่นหมอกควันกำจัดยุง

5. วิธีสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) องค์ประกอบการสนทนา ประกอบด้วย

5.1 บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึก ผู้เข้าร่วมสนทนา

5.2 แนวทางการสนทนา

5.3 อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง สมุด ปากกา เครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่มหลังจากการเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยการสังเกตและจัดบันทึกภาคสนามในช่วงแรก เป็นการสนทนาในขั้นตอนละเอียดลึกซึ้ง เป็นการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อกระตุ้นให้บุคคลแสดงความคิดเห็น การสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งจะใช้กลุ่มจำนวน 6-8 คน โดยการสร้างบรรยากาศ ในการสนทนากลุ่มแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 30 นาทีถึงหนึ่งชั่วโมง โดยสนทนากลุ่ม 1 ครั้ง การสนทนาประกอบด้วย

(1) บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึก ผู้เข้าร่วมสนทนา ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน/ผู้นำตามธรรมชาติ อาสาสมัครสาธารณสุข และประชาชนในหมู่บ้าน โดยในระหว่างการสนทนากลุ่มจะสังเกตเพื่อหาผู้ให้ข้อมูลในแนวลึกจากการสนทนากลุ่มอย่างน้อยกลุ่มละ 1-2 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา

(2) ประเด็นการสนทนา

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การสนทนากลุ่มหลังจากเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน โดยการสังเกตและจัดบันทึกภาคสนามในช่วงแรกประเด็นการสนทนากว้าง ๆ

-การมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก

-รูปแบบการจัดกิจกรรมในชุมชน การแบ่งหน้าที่ของกลุ่มต่าง ๆ ลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก

(3) อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ ได้แก่ สมุด ปากกา เครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว

6. การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview)

เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ใช้ได้กับผู้ให้ข้อมูลในทุกระดับการศึกษา มีความยืดหยุ่น มีโอกาสซักถามคำถามเพิ่มเติม หรืออธิบายความ และขณะสัมภาษณ์ยังได้สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง ความรู้สึกของผู้ตอบได้

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามที่จะรวบรวมข้อมูล ไว้อย่างกว้าง ๆ เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นได้เต็มที่

ขั้นแรก เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้นำที่เป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อุโสะ พระ

ขั้นต่อมาจะสัมภาษณ์ในประเด็นการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำตามธรรมชาติ อาสาสมัครสาธารณสุขและประชาชนในหมู่บ้าน โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกจากการทำการสนทนากลุ่มในช่วงแรก

7. การจดบันทึกภาคสนาม

โดยการจดบันทึกรายละเอียดในขณะที่เข้าไปศึกษาในชุมชน ทั้งรายละเอียดการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกต การพูดคุยกับคนในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ถ้าไม่ครบถ้วนไม่ชัดเจนต้องเข้าไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การตรวจสอบ

ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความครบถ้วนครอบคลุมในเนื้อหาวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้ชัดเจน โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบทุกครั้งที่ทำกรเก็บข้อมูล ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบดังนี้ (อกิน รพีพัฒน์ อังในเจริญ ฟองศรี, 2541 หน้า 36) โดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วย แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และดูว่าข้อมูลที่ได้มาจากจุดต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากข้อมูลที่ได้มาเหมือนหรือซ้ำกันถือว่าเชื่อถือได้และเป็นจริงแล้วจึงบันทึกข้อมูลไว้ ในการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ก็ทำการตรวจสอบข้อมูลโดยการสังเกต และสอบถามกลุ่มตัวอย่างจนได้ข้อมูลที่ซ้ำและตรงกัน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ

2.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ วิธีตีความและสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ที่เห็น

2.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) แยกเป็นการกระทำ (Acts) กิจกรรม (Activities) และความหมาย (Meaning) ความสัมพันธ์ (Relationship) การมีส่วนร่วม

ร่วม (Participation) สภาพสังคม (Setting) และวิเคราะห์โดยไม่ใช่ทฤษฎี โดยวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล

หลังจากที่รวบรวมและตรวจสอบข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลมาเรียบเรียงแยกประเภทหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตที่จะทำการศึกษา ประมวลข้อมูลเข้าด้วยกันเพื่อใช้ในการตีความ สรุปวิเคราะห์โดยนำความรู้เข้ามาบูรณาการ อธิบายปรากฏการณ์ ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved